

gümüřlük akademisi bahçeyazı okuma grubu

20.04.2024

serbest grup okuma buluşması

mihail bulgakov / “usta ve margarita”

grup üyelerinin değerlendirmeleri

Sevgi Çifter

Usta ve Margarita uzun zamandır sırasını bekliyordu kitaplığımda, bu nedenle kitap seçimiyle okumamı sağladığı için sevgili Rezzan'a teşekkür ediyorum. Ben Usta ve Margarita'yı Mustafa Kemal Yılmaz'ın çevirdiği İş Bankası Kültür Yayınlarının 2018 baskısından okudum. Türkçe 'ye ilk çevirisinin 1968'de yapıldığını öğrendiğim Usta ve Margarita, severek okuduğum bir kitap oldu. Severek okudum ancak kolay bir kitap olduğunu söyleyemeyeceğim. Çevirmeni Mustafa Kemal Yılmaz'ın dediği gibi şeytan ayrıntıda gizliydi ve ben de dikkatimin ödülünü aldım. Goethe'nin Faust'undan alıntıyla başlayan romanın kişi tanıtımının yapıldığı liste, okumamı kolaylaştırdıysa da belli başlı kişiler (Usta, Margarita, Woland, Behemot, Berlioz, İeşua, Matta Levi ve Pilatus) dışında aklımda kalan isim olmadı. Romanın dipnotlarla hemen sayfa sonlarında yer alması ise bilgilendirme açısından çok değerliydi benim için.

505 sayfalık, epilog hariç 32 bölümden oluşan yapıt, yazarı tarafından romandaki Usta gibi önce yakılıyor, daha sonra akılda kalanlarla 12 yıl boyunca ölümüne kadar çalışılıyor ancak yine de bitirilemiyor. Romanın yayımlanması, bitmemiş haliyle de olsa yazarın ölümünden 26 yıl sonraya denk geliyor. Yazarının yaşadığı yıllarda yayımlanmasına izin verilmeyen Usta ve Margarita 1966 ve 67 yıllarında (Stalin'in ölümünün ardından) Bulgakov'un eşi Yelena'nın uğraşları sonucu iki bölüm olarak Moskova dergisinde yayımlanabiliyor.

Usta ve Margarita içiçe geçmiş üç anlatıdan oluşuyor. 1930'ların Stalin yönetimindeki Moskova'sında eleştirmenlerce absürd, kara mizah, fantastik olarak birçok şekilde değerlendirilen olaylar, 2 bin yıl öncesinin Kudüs'ünde İauşe'nin Yerşalaim'de öldürülmesiyle harmanlanıyor. İsa'nın çarmıha gerilişinin bir anlamda ters yüz edilmiş şekliyle yazıldığı bu anlatının yaratıcısı Usta. Usta ile Margarita arasındaki aşk ise romandaki üçüncü anlatıyı oluşturuyor. Bu anlamıyla romanın kurgusu, roman içinde roman şeklinde olduğu için oldukça cezbedici.

Yaşamının uzunca bir süresini Usta ve Margarita'ya ayıran yazarın, Goethe'nin neredeyse tüm yaşamı boyunca yazdığı bir eser olan Faust'a yaptığı göndermeler oldukça belirgin. Kızkardeşinin aktardığına göre Bulgakov Goethe'nin Faust operasını 49 yıllık yaşamında 41 kez izlemiş.

1930'larda Stalin'in baskıcı yönetimi karşısında sesini çıkaramayanları, devrimin ilk yıllarından bu yana değişen Moskova'yı, sesi kesilen insanların paraya olan düşkünlüklerini, sanatın sendikalaşmasını ve burada toplanan sanatçıların ayrıcalıklı konformist yaşantılarını, bir apartman dairesi için bile birbirlerine düşmelerini özetle Stalin'in en kanlı dönemi olarak adlandırılacak dönemdeki sistemsel aksaklıkları zaman zaman eğlenceli bir dille anlatıyor Bulgakov romanda. Eğlenceli anlatıyor ama bu yetmiyor tabii ki kitabın yayımlanmasına.

Romanın girişi, yazarın bakış açısı ve söylemek istedikleri için dikkatten kaçmayacak unsurlar içeriyor. Girişte iki yurttaş Patrik Göletleri'nde görünüyorlar. Dipnottan anladığımızı göre Patrik Göletleri Moskova'nın en ünlü gölet parklarından. Ancak 1917 devrimi sonrasında, romanın yazıldığı sıralarda adı Patrik Göletleri değil. Adı Komünist Partisi çocuk örgütlenmesi onuruna Piyoner Göletleri olarak değiştirilmiş. Ancak kimi zaman bizler de nasıl ki eski isimleri anarak, isim

değiştirmelere olan tepkimizi gösteriyorsak Bulgakov da parkın yeni ismini kullanmayı tercih etmiyor. Bir anlamda bu yeni adı kabul etmiyor.

Bulgakov'un dedesinin Ortodoks papazı, babasının ise ilahiyatçı olması duruş tarzını etkilemiştir şüphesiz. Usta ve Margarita Ortodoks inancının geleneklerini ve manevi kültürel değerleri yeniden diriltten bir roman olarak yorumlansa da yazar devrim karşıtları arasında sayılmıyor geniş çevrelerce.

Yine girişten bir ayrıntı: Gölet parkta bir banka oturan iki kişiden biri olan yayın yönetmeninin, derginin bir sonraki sayısı için yanındaki genç şairden din karşıtı bir şiir sipariş ettiğini öğreniyoruz. Ancak yönetmen yazılan şiiri beğenmiyor. Beğenmeme sebebi ise genç şairin, İsa'yı çok karanlık tasvir etmesine karşın, bir zamanlar yaşamış, kanlı canlı biri olarak betimlemesi. Buradan yaşanan dönemde şiirlerin sistemin istediği ölçülerde sipariş üzerine yazıldığını öğreniyoruz önce. Ardından şeytani karakterimiz Woland'ın devreye/sohbete girmesiyle İsa var mı yok mu tartışmasına tanık oluyoruz. Woland'ın anlattığı hikaye aslında akıl hastanesindeki Usta'nın romanı ama tartışmada dikkat çeken bir nokta; imanın inkar edilmesi gerekir şeytanın devreye girebilmesi için. Ancak burada şeytan (Woland) İsa'nın varlığını kanıtlamaya çalışıyor. Bulgakov Usta'nın romanındaki kurgu İsa'da nasıl ters bir karakter yaratmışsa burada da ters köşe yapıyor. Roman aslında karşıtlıklar, benzerlikler, ters köşe yapımlarla dolu bir anlamda.

Örneğin Woland şeytan olarak kurgulanmasına karşın, bizim bildiğimiz daha doğrusu bize öğretilen şeytanla eş değerde değil. Eğlenceli, haksızlıklar karşısında kendini gösteren, yoldan çıkan aç gözlü insanları yola getirme uğraşında, Matta Levi ile karşılaşmasında gördüğümüz üzere Tanrı ve/veya İsa'nın buyruklarını yerine getiren bir karakter olarak kurgulanmış.

Son olarak; Faust'un aşkı Margaret'le benzerliği tartışılmaz olan Margarita karakterini çok sevdim ben romanda. İnci, inci tanesi anlamına geliyormuş Margarita. Birçok karakterde olduğu gibi iyilik ve kötülük zaman zaman yer değiştiriyor Margarita'da. Şeytanla anlaşıyor ama sevdiğinin tekrar romanını yazabilmesi için. Usta romanı yaktığında parçalarını saklıyor. Zeki, cesur, istediklerinin elde edebilmek için her şeyi göze alabiliyor. Hiçbir maddi sıkıntısı olmadan yaşamını sürdürebileceğini öğreniyoruz ama o belli ki kafeste hissettiği evinden sevdiği için ayrılmayı göze alıyor. (Tabii romanda buradaki çelişkiyi atlamamak gerek, bitmediği için. Ayrıldı gibi görüyoruz ama öldüğü zaman evinde olduğunu da görüyoruz aynı zamanda.)

Romanın sonu dini motiflerle bitiyor. Usta ve Margarita Matta Levi'nin isteği üzerine Şeytan tarafından özgürleştiriliyor. Köpeğiyle birlikte iki bin yıldır arafta kalan Pilatus da öyle. Ancak yine de Margarita sanatı mümkün kılan bir karakter olarak umut veriyor. Ustanın yazabilmesinin önünü açan, Ustanın kendine kapanmışlığına, tıkanmışlığına karşın onu cesaretlendiren bir güç olarak hissettim Margarita'yı.

Nuray D. Kaya

Rus yazar Mihail Bulgakov'un ünlü romanı Usta ve Margarita romanını ikinci kez okumama rağmen bu kez daha zorlandım. Belki bir grup okumasında tartışacak olmamız daha derinlikli okumama nedeni oldu ve beni yordu.

Yazarın kitabını 1928 ile 1940 yılları arasında bu kadar uzun sürede yazdığını kitap hakkında daha detaylı inceleme neticesinde bu sefer öğrendim.

Kitap benim için fazla iç içe geçmiş hikayeler olması nedeniyle bazen dağılmama bazen okumaktan sıkılıp neredeyse bırakmama neden olsa da bitirdim.

Ben diğer rus klasiklerinden aldığım tadı alamadım. Bu benim kişisel görüşüm ama yine de kitabın çok da hakkını yememek lazım. Yazarın yaşadığı dönemi ve bu kitabı yazarken neler çekmiş olduğunu düşününce anlatmak istediklerini sansüre takılmadan ama bir o kadar da bize gerçeği

anlatmak istemesinin ne kadar zor bir iş olduğunu kitabı okuyunca anladım. Bu kadar sansüre rağmen biz onun ne anlatmak istediğini anlayabiliyorsak zaten yazar çok başarılıdır değil mi? Kitap 1966'da yayınlanabilmiş ancak ve ilk yayınlandığı zaman 80 sayfa halinde yayınlanmış sansürün boyutlarını anlamak bakımından bunu söylüyorum. Romana gelince usta ve margarita aslında söylenecek o sansürlü şeyleri bize bazılarını güler yüzle söylemeyi başarabilen bir roman deseler de ben okurken hiç gülemedim

Yazarın hakkını şöyle verebilirim hikayenin giriş bölümü muhteşem kurgudaki iç içe geçmelerdeki hikayeden hikaye atlayışlar ne kadar başarılı bu atlamada kurgudan hiç kopmuyorsun. Sadece yazar bunu çok uzun sürede yazdığı için bazen hikayenin içinde ufak tefek çelişiklere de rastlıyoruz ya da aslında belki de düzeltilecek şeyler tam düzeltilmemiş gibi. Hikaye iki adamın parkta, İsa'nın gerçekten yaşayıp yaşamadığını tartışmaları ile başlıyor giriş çok güzel bir kere ve orada tanıştıkları profesör Woland 'ın yani şeytanın tam kendisi ile tanışmaları ve buradan ustanın roman kahramanı olan Pontos'un hikayesi ile ana hikayeye paralel olarak ilerlemesi harika bir kurgu olmuş.

Ayrıca burada bir aşk hikayesi var ustayla margarita'nın aşkı, hikayeye çok güzel yedirilmiş ben romanı açıkça ilk okumam da bu kadar sansür kapsamına girecek kısımları görmemiştim ama içinde kimler kimler eleştiriliyor kitabın arka planını bilince çok iyi anlıyorsunuz. Usta karakteri üzerinden kendi gördüğü baskılar ve SovyetRusyasında yazar olmanın zorluklarını anlatması ve en çok da şeytan woland ın tiyatrodaki sanatçılara karşı sadece onları cezalandırması bana biraz sanat camiasındaki insanların yazar ve oyuncuların dik durmalarını dik durmadıkları için cezalandırıldıklarını düşündürdü.Sizler ne dersiniz bilmiyorum. Romanı bazıları kara mizah olarak değerlendirilse de bana fantastik bir kurgu olarak geldi fantastik kitapları çok beğenmediğim için bana biraz uzak bir okuma oldu. Ama yazarın diğer kitapları içinde genç bir doktorun anıları benim çok hoşuma gitti köpek kalbi gene biraz fantastik ama orada da sistem eleştirisi çok güzel anlatılmıştı. Yazar ülkesinin Lideri Stalin ve Filistin valisi Pontos Platus üzerinden iki diktatörün zalimliğe varan hikayelerini birleştirerek güzel bir anlatım yapmış fantastik okumayı sevmesem de yazara hayran olmamak elde değil.